

Het bijbelse kernwoord vijgenboom

I. HET OUDE TESTAMENT

Onderstaande gegevens zijn verzameld uit Gesenius' Hebr. und Aram. Handwörterbuch; 16e Aufl. 1915 en Abr. Trommius, Nederlandse Concordantie (6e herz.dr.). Zie onder I.A.a. תאנה תאנים

I.A.a. Betekenis van de tekstgegevens

(teé'nah; teé'nim)

תאנה (pun. תנין, Lidz. 385, aram. תאנה, ar. تين, ass. *tittu*, unklarer Ableitung, vgl. Lag., M. 1 58; D. H. Müller, WZKM 1 26; Hal., MdC 197 f. u. Hommel, AA 100 f.) m. suff. תאנתי, תאנתה, pl. (Brockelm., VGr 1 445) תאנים, cstr. תאני, m. suff. תאנים, f. — 1. Feigenbaum Ri 9 10 f. Jes 34 4. Hos 2 14. 9 10. Jo 1 7. 12. 2 22. Hab 3 17. Hgg 2 19. Ps 105 33. Pr 27 18. Ct 2 13; pl. Jer 8 13. Am 4 9. Nah 3 12. *Unter seinem Weinstocke und unter seinem Feigenbaume sitzen*, Beschreibung ruhigen, glücklichen Wohllebens 1 K 5 5. Mi 4 4. Sach 3 10. עלה תאנה Gn 3 7 Blätter des Feigenbaumes (vgl. Dillm. z. St. u. Löw, AP 336). — 2. Feige als Frucht Nu 13 28. 20 5. Dt 8 8. 2 K 18 31. Jes 36 16. Jer 5 17. 8 13. 24 1—3. 5. s. Neh 13 15. תאני תאני Jer 24 2 Frühe Feigen (vgl. z. בפניה), תאנים שירים, Jer 29 17 schlechte Feigen, תאני תאני Jer 24 1 Körbe mit Feigen. Vgl. Musil. AP 3 15 f.

(vijgenkoek); Jer. 24:2 (vroegse vijgen); 24:1 (korf met vijgen); 29:17 (slechte vijgen)

- Vijgenboom: Richt. 9:10v; Ps. 105:33; Spr. 27:18; Hoogl. 2:13; Jes. 34:4; Jer. 8:13; Hos. 2:14; 9:10; Amos 4:9; Nah. 3:12; Joël 1:7, 12; 2:22; Hab.3:17; Hagg. 2:20
- Onder zijn wijnstok en zijn vijgenboom zitten (beschrijving van een rustig, gelukkig welvarend leven: 1 Kon.5:5; Micha 4:4; Zach. 3:10
- Bladeren van de vijgenboom: Gen. 3:7
- Vijg als vrucht: Num. 13:23; 20:5; Deut. 8:8; 2 Kon. 18:31; Jes. 36:16; Jer. 5:17; 8:13; 24:1-3, 5, 8; Neh. 13:15; 2 Kon. 20:7; Jes. 38:21
- Er is een ander Hebr.woord voor (wilde) vijgenboom (sjikkemi'm): 1 Kon. 10:27; 1 Kron. 27:28; 2 Kron.1:15; 9:27; Ps.78:47; Jes.9:9; Amos 7:14
- Er is ook een (ander) Hebr. woord voor (stukken) vijgen: 1 Sam. 25:18; 30:12; 1 Kron. 12:40

I.A.b Samenvatting + toepassing

1. We beginnen met een korte beschrijving van de vijgenboom, zoals hij voorkwam en nog steeds voorkomt in Israël en zoals hij een en andermaal in het OT wordt genoemd (zie de boven genoemde teksten). Eerst een summary van wat we gevonden hebben in de befaamde encyclopedie ISBE (E-Sword), s.v. fig/ fig-tree; eveneens: Easten Bible Dictionary in Bible Works, s.v. fig-tree.

1a. Over vijgenbomen in het heilige land

De *Ficus carica*, de vijgenboom met de gebruikelijke vijgen is een boom die behoort tot de *Urticaceae*, de (moerbei)familie waartoe ook de banyan (de Indische rubber vijgenboom), de sycamore vijg e.a. behoren. Vijgenbomen worden verbouwd in heel het Heilige Land, speciaal in bergachtige streken. Vooral in de vlakte rondom het meer van

Galilea groeien veel vijgenbomen; ook wel wilde vijgenbomen (in de laagte: 1 Kon. 10:27; 1 Kron. 27:28; 2 Kron. 1:15; 9:27; Ps. 78:47; Jes. 9:9).

Wilde vijgenbomen – gewoonlijk meer struiken dan bomen – komen ook overal voor; zij zijn in de regel onvruchtbaar en worden beschreven door de *fellashin* als mannelijke bomen. Sinds oude tijden wordt ook melding gemaakt van kunstmatige bevruchting (zie wellicht Amos 7:14).

Vijgenbomen hebben in de regel een gemiddelde hoogte van 10 of 15 voet maximaal, soms bereiken ze een hoogte van 25 voet. Het gebladerte in de zomer is dik en geeft meer dan andere bomen koele en dichte schaduw. Eigenaars van zulke bomen worden dan overal gezien, zittend in hun schaduw (Joh.1:48). Men nodigt vaak ook zijn naasten daartoe uit. Vgl. Zach.3: Er zijn vele soorten van vijgen in Palestina, verschillend in zoetheid, in kleur en vastheid. Zij werden in korven vervoerd. Sommige zijn goed en sommige slecht (vgl. Jer. 24:2, 8; Jer. 29:17).

In Palestina en andere warme klimaten levert de vijgenboom jaarlijks twee oogsten op: een *vroege, rijp omstreeks Juni*, groeiend uit het ‘oude hout’, dat is van de midzomer - uitlopers van het voorgaande jaar en *een tweede aanzienlijker, rijp ongeveer Augustus*, groeiend op het nieuwe hout, op de voorjaarsstakken. De vroege vijgen vallen door windvlagen voor een deel onrijp op de grond (vgl. Jes. 34:4; Openb. 6:13). De rijpe worden ook wel te koop aangeboden op de markten in Jeruzalem. In het Hebreeuws heten zij: *bikkurah*, de eerst rijpe (Jes. 28:4; Jer. 24:2; Hos. 9:10). Zij hebben een delicate smaak (Micha 7:1).

Het woordenboek van Bible Works (Easten Bible Dictionary) vermeldt het volgende: De vijgenboom van Palestina (*Ficus carica*) levert twee en soms drie vijgenoogsten per jaar op:

- a. De *bikkurah*, of ‘vroeg rijpe vijgen’ (Micha 7:1 Jes. 28:4; Hosea 9:10) ; deze zijn rijp omstreeks eind Juni en vallen vrijwel meteen af (Nah. 3:12);
- b. De *kermus*, of ‘zomer vijgen’; deze zijn rijp omstreeks augustus;
- c. De *pag* (meerv.; ‘groene vijgen’ (Hoogl. 2:13). Gr. *olynthos*, (Re 6:13); ‘de ontijdige vijgen’ of ‘wintervijgen’ die rijpen in beschutte plaatsen in het voorjaar.

In December hebben in de bergachtige streken van Palestina vijgenbomen al hun bladeren afgeschut en blijven zij kaal tot ongeveer eind maart, als zij beginnen hun nieuwe bladerknoppen te vertonen (Matth. 24:32; Mark. 13:28, 32; Luk.21:29-33) en tegelijkertijd verschijnen de kleine vijgjes in de bladeroksels. Zij behoren tot de vroege tekenen van het voorjaar.

De stem van de tortelduif wordt gehoord in ons land;

De vijgenboom brengt zijn jonge vijgjes voort. (Hoogl. 2:12v)

1.b Over vijgenbomen in het OT

- ✓ De oudste verwijzing naar de vijgenboom vinden we in Gen. 3:7 waar we lezen, dat Adam en Eva zich schorten maakten van vijgenboombladeren. ‘De ontdekking van

hun naaktheid verwekte schaamte die zij zochten te verbergen door een uitwendige bedekking (vijgenboombladeren)' (Keil-Delitzsch). Even later worden hun schorten die hun 'schaamte' amper bedekken konden, op Gods voorschrift vervangen door rokken van (dieren)huiden (Gen.3:21).

'Daarom hebben we weinig reden om trots te zijn op onze kleren, die de insignes van onze armoede en schande zijn....Als wij voedsel en deksel hebben, wij zullen daarmee vergenoegd zijn (M. Henri bij Gen.3:21). Calvijn in zijn verklaring beveelt ons in dit verband nuttige en eenvoudige kledij aan.

Gen. 3:6-13 leert ons, dat wij op de vlucht voor God zijn, aldus Hellmuth Frey in *Das Buch der Anfänge*¹ Vlucht die zich verstopt achter schorten, coulissen, komediespel, schijn en leugen, waarachter we ons zoeken te verbergen voor ons zelf, voor de mensen en voor God; vlucht in het struikgewas van bedrijvigheid, arbeid, plichtsvervulling, bezigheid, afleiding, verstrooiing, genoegens en zoals die allemaal voor de huidige mens betekende woorden; vlucht in het donkere bos van de zorgen, van de treurigheid en van de vertwijfeling.'

- ✓ Het beloofde land wordt beschreven (Deut. 8:8) als een land van tarwe en gerst en van wijngaarden en vijgenbomen en granaatappelbomen, etc.. De verspieders die het bezochten, brachten met zich mee behalve de druiventros, granaatappels en vijgen (Num. 13:23). De Israëlieten beklagden zich erover, dat de woestijn 'geen plaats was van zaad, of van vijgen, of van wijnstokken, of van granaatappels' (Num. 20:5).
- ✓ Toen God Egypte met plagen bezocht, werden de vijgenbomen geslagen (Ps. 105:33). Met zo'n straf (vernietiging van de oogst door een vijand) werd ook het ongelovig Israël bedreigd (Jer. 5:17; Hos. 2:12; Amos 4:9). Men hoeft slechts enkele mijlen te rijden te midden van de bergdorpen van Palestina, met hun uitgestrekte vijgenboomgaarden om zich te realiseren, welk een langdurig onheil de vernietiging van deze langzaam groeiende bomen zou betekenen.
- ✓ Jaren van geduldige arbeid, zoals kort aangeduid in Luk. 13:7, moeten voorbijgaan, voordat een nieuw aangeplante groep vijgenbomen vrucht kan dragen. Een menigte van vruchtdragende wijnstokken en vijgenbomen, in het bijzonder als persoonlijk bezit, kon zinnebeeldig heten voor een langdurige vrede en voorspoed in de dagen van Salomo, toen Juda en Israël veilig woonden, ieder onder zijn wijnstok en onder zijn vijgenboom (1 Kon.5:5). Dit was het ook dat God beloofde in de komende heilstijd (2 Kon. 4:25; Joël 2:22; Hagg. 2:20). Vgl. ook 1 Kon. 4:25; 2 Kon. 18:31; Jes. 36:16; Micha 4:4; Zach. 3:10; 1 Makk 14:12. Slechts een zegevierend geloof in de Heere kon doen juichen in Hem, zelfs als de vijgenboom niet bloeien zou (Hab.3:17).

Is dat – zo vragen wij – ook mijn geloof, als alles me ontvalt: voor rekening liggen van de God van Israël ,' Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken? (Rom. 8:32)

- ✓ Verse vijgen zijn steeds een belangrijk onderdeel van het dieet geweest (Neh. 13:15). Gedroogde vijgen zijn zelfs nog meer gebruikelijk. Zij zijn gedroogd in de zon en aan

¹ Hellmuth Frey, *Das Buch der Anfänge* (Kap.1-11 des ersten Buches Mose (Die Botschaft des Alten Testaments); Suttgart 1958; blz. 57.

draden gehangen als snoeren (als een soort halsketting) ten behoeve van het vervoer. Een vijgencake (*d^ebhelah*, letterlijk samengeperst) wordt vermeld in 1 Sam. 30:12 (Abigaïl gaf 200 van zulke cakes aan David; 1 Sam.25:18). Ook gaf het volk van Noord-Israël o.a. vijgencakes als een geschenk aan de pas gekroonde David (1 Kron. 12:40).

Zulke klompen vijgen worden vandaag vaak gebruikt; ze kunnen worden gesneden met een mes als kaas. Zo'n klomp vijgen legde men ook op het gezwel in Hizkia's lichaam (een bekend medisch middel in die tijd) (Jes. 38:21; 2 Kon. 20:7).

2. Enkele praktische levenslessen van de vijgenboom (OT)

Nog enkele bijzondere vermeldingen van de vijgenboom (tot lering en vermaan):

- Richt.9:7vv: hier gaat het over de fabel van Jotham, verteld door Jotham aan de burgers van Sichem. Het in de zgn. Richterentijd.
De heerszuchtige Abimelech, een zoon van Jerubbaäl en gesteund door Baälvereerders is het die zich, na de richter Gideon, in een tijd van bloedige burgeroorlogen, opwerpt als de onbetwiste koning van Sichem. Hij doodt al zijn broeders; alleen zijn jongste broer Jotham ontkomt. En wat doet deze? Hij gaat op een soort vooruitstekende plaats van de berg Gerizim staan en vertelt aan de bewoners van Sichem de genoemde fabel ² Daarin gaat het over de bomen (olijfboom, vijgenboom, wijnstok) die het verzoek om koning te worden over alle andere bomen, beslist afwijzen; zij willen hun vruchtbaar bestaan niet graag inruilen om te gaan zweven boven alle andere bomen. Alleen de doornstruik gaat gretig in op het verzoek. Maar dat zal dan wel een koning zijn die allen steekt en verwondt en geen enkele schaduw biedt. Met deze fabel beveelt Jotham (uit Gideons geslacht) zichzelf aan en brengt Abimelech in discredit. Een geschiedenis uit de donkere richterentijd annex een fabel waaruit wij leren, dat een vruchtbaar leven beter is dan een begeerd koningschap en dat democratisch gekozen vorsten als een dorenbos kunnen steken.
- Spr. 27:18 zegt ons: Die de vijgenboom bewaart, zal zijn vrucht eten. M.a.w.: Wie trouw zorgt voor zijn vijgenboom, zal genieten van zijn vrucht. Zo levert een trouwe zorg door iemand voor zijn meester, eer op. Geldt dat niet in het bijzonder voor ons, als wij de Heere (God/ Christus), onze Meester trouw dienen?!
- Als God gaat oordelen, gebeuren er vreselijke dingen. Hij gebruikt soms Israëls vijanden om Zijn volk te kastijden. Zo in Jer. 8:13 (er zijn geen druiven aan de wijnstok en geen vijgen aan de vijgenboom); Hosea 2:11 (Ik zal verwoesten haar wijnstok en haar vijgenboom); Joël 1:7, 12 (de vijand heeft mijn wijnstok gesteld tot een verwoesting, en Mijn vijgenboom tot schuim). Vraag: Kunnen wij uit wat ons overkomt in het leven van alledag soms ook niet het ongenoegen van God waarnemen?
- In Hoogl. 2:11vv lezen we van een heerlijke lentetijd, geroemd door een Bruidegom. De winter is voorbij, de plasregen is over, hij is overgegaan. De bloemen worden gezien in het land, de zangtijd genaakt en de stem der tortelduif wordt gehoord in ons land. De vijgenboom brengt zijn jonge vijgjes voort (zie boven). Lentetijd is in het

² Een fabel als verkondiging van waarheid is uitzondering in het OT. Alleen nog in 2 Kon.14::9.

leven van een bruidspaar de tijd van een eerste liefde. Onvergetelijk. Zo is het ook in het liefdesleven van God/ Christus en Zijn gemeente.

- Ieder onder zijn wijnstok en vijgenboom. Zo horen we het vaak in het OT. Welvaart is voor de gelovige een nimmer te versmaden zegen van de Heere.

II. HET NIEUWE TESTAMENT

II.A Het Griekse woord voor vijgenboom /vijg in het NT is: συκῆ(vijgen-boom); συκον (vijg).

II.A.a Tekstgegevens/ korte omschrijvingen (o.a.volgens Trommius)

Vijgenboom

- Ziende een vijgenboom (Matth.21:19; Mark. 11:13)
- Hoe is de vijgenboom zo terstond verdord (Matth.21:20)
- Hetgeen de vijgenboom is geschied (Matth.21:21)
- Leer van de vijgenboom deze gelijkenis (Matth.24:32; Mark. 13:28)
- Zagen zij, dat de vijgenboom verdord was (Mark. 11:20)
- De vijgenboom die Gij vervloekt hebt, is verdord (Mark.11:21)
- Een zeker man had een vijgenboom (Luk.13:6)
- Zoekende vrucht op deze vijgenboom ((Luk.13:7)

- Klom hij op een wilde vijgenboom (Luk. 19:4)
- Ziet de vijgenboom en al de bomen (Luk. 21:29)
- Daar gij onder de vijgenboom waart (Joh. 1:49)
- Ik zag u onder de vijgenboom (Joh. 1:51)
- Kan ook een vijgenboom olijven voortbrengen? (Jak. 3:12)

Vijg

- Leest men ook een vijg van distelen? (Matth. 7:16)
- Het was de tijd der vijgen niet (Mark. 11:13)
- Want men leest geen vijg van doornen (Luk. 6:44)
- Kan ook ...een vijgenboom olijven voortbrengen of een wijnstok vijgen? (Jak. 3:12)
- Gelijk een vijgenboom zijn onrijpe vijgen afwerpt (Openb. 6:13)

II.A.b Samenvatting + toepassing

1. De vijgenboom komt ook in het NT herhaaldelijk ter sprake:

- Nathanaël wordt door Jezus opgemerkt en bemind, als hij zit onder zijn vijgenboom (Joh. 1:49, 51). In stille meditatie?! De Heiland weet ervan.
- Zacheüs, de tollenaar klimt even buiten Jericho in een wilde vijgenboom (eigenlijk meer een grote struik) om Jezus die voorbijgaat te zien. (Luk.19:4). Nieuwsgierigheid alleen? Jezus ziet hem en neemt het initiatief.

2. Enkele bijzondere vermeldingen van de vijgenboom (tot lering en vermaan) (NT)

- Zie de vijgenboom, en al de bomen; wanneer zij nu uitspruiten, en gij dat ziet, zo weet gij uit uzelf, dat de zomer nu nabij is. (Luk. 21:29vv). Leer eruit – aldus Jezus –, dat dan het Koninkrijk van God nabij is. Het is er al. Want Christus is de ‘autobasileia’ (het Koninkrijk Zelf). Maar het komt er ook aan, als de krachten der hemelen bewogen worden....Hoofd omhoog. Uw verlossing is nabij. Welk een troost dat te mogen weten.
- Aan de vruchten kan men u kennen. Men kan geen vijgen van distelen of doornen oogsten (Matth. 7:16; Luk.6:44). Een distel en een doorn zijn geen fruitbomen. Ze zijn onkruid. Wij zijn rampzalige mensen, als wij verstoken zijn van Gods reddende genade en een onvruchtbaar bestaan leiden. Maar als wij een vijgenboom of wijnstok zijn, mag iedereen wel van ons verwachten, dat wij vijgen of druiven en geen olijven voortbrengen (Jak. 3:12).
- Gelijk een vijgenboom zijn onrijpe vijgen afwerpt (Openb. 6:13). Robertson’s Word Pictures (Bible Works schrijft: (Het gaat hier over) ‘vijgen die in de winter groeien en afvallen in het voorjaar zonder rijp te worden (Hoogl. 2:11f). Dit komt alleen hier voor in het NT. Jezus gebruikte de vijgenboom (Mark. 13:28) als een teken van het einde van ’s werelds lange winter (Swete). Vgl. Jes. 34:4; Nah. 3:12.’
Zo zal het gaan, als de wereld vergaat. Het lijkt lente te worden. Het wordt een en al verwoesting. Hoeveel orkanen/ cyclonen zijn er nodig, voordat de mensheid, u en ik beseffen, dat alles op een eind loopt?

3. De vervloeking van de onvruchtbare vijgenboom (o.a. summary/ISBE (E-Sword), s.v. fig/fig-tree).

Dit wonder van onze Heere (Matth. 21:18-20; Mark 11:12-14, 21) dat plaatsvond in de Paastijd, ongeveer April, wil verstaan worden (zover het de natuurlijke verschijnselen betreft) in het licht van het bericht, zoals boven vermeld, over het vrucht dragen van de vijgenboom. Het is in de buurt van Jeruzalem. Als de jonge blaadjes opnieuw verschijnen in April, zal elke vijgenboom die überhaupt gaat vrucht dragen, enkele onrijpe vijgen (*taksh*) hebben, hoewel het de tijd van de vijgen nog niet is (Mark.11:13).³ Deze *taksh* wordt heden ten dage niet gegeten, maar ze is er wel een zeker bewijs van, zelfs wanneer deze valt, dat de boom die ze voortbrengt, niet onvruchtbaar is. Men vergelijkte deze perikoop met Luk.13:6 - 9.

Deze gelijkenis heeft een diepe zin. Veel bladeren aan een vijgenboom kan erop wijzen, dat er ook vruchten aan die boom zijn. Soms zitten de vijgen verborgen onder het blad, zodat men op afstand niet meteen ziet. Maar in dit geval zijn er niets dan bladeren (dus geen vroege vijgjes) aan de boom; geheel in tegenstelling tot wat kon worden verwacht. Alles bij elkaar is die vijgenboom dus een schijnvertoning. Hij is in de wortel gewoon onvruchtbaar.

³ ‘De uitleg van de woorden ligt in het simpele feit, dat de vrucht van de vijgenboom verschijnt, vóór de bladeren, en vandaar de boom, als deze bladeren voortbrengt, ook vrucht behoorde te hebben gehad....Deze boom – om zo te zeggen -roemde zichzelf hierin, dat hij een voorsprong zou hebben op andere bomen en de voorbijganger uitdaagde om te komen en zichzelf verkwikken met het fruit. Maar als de Heere die uitnodiging aannam en naderbij kwam, bleek het, dat de boom net als alle andere bomen was, zonder vrucht net als zij. Want inderdaad, zoals de evangelist waarneemt, de tijd van de vijgen was nog niet gekomen. De fout, als we dit woord mogen gebruiken, lag in zijn pretenties, nl. dat hij voorop scheen te lopen op de andere bomen, hoewel hij dit in feite niet deed (Trench, Miracles). ‘ Aldus Easten Bible Dictionary in Bible Works.

Dat is de oorzaak waarom Jezus die boom vervloekt: niemand moge ooit uit u enige vrucht genieten. Bij Mattheüs zegt Jezus het ter plekke en verdort de boom direct daarna. Bij Markus ontdekken Jezus' jongeren dit de volgende morgen. Er is geen hoop meer voor die vijgenboom.

Zou dit ook niet betekenen, dat iemand een mens kan zijn met veel uiterlijk vertoon (slechts bladeren); schijn die bedriegt. Hij vindt zichzelf misschien veelbelovend. Hij bekijkt zichzelf steeds met de ogen van een ander. Intussen is het bij hem altijd: veel geschreeuw, maar weinig wol. Hij heeft geen innerlijke vruchtbaarheid, geen echte productiviteit tot eer van zijn Schepper en tot zegen van zijn naasten. Hij verdort tenslotte tot in de wortel.

Hij kan dan ook geen gezegend mens heten in Gods koninkrijk. Hoe ontdekkend is deze gelijkenis. Keren we ermee tot onszelf in. Wat stellen wij voor? Een boom met een fiere kruin die uitsteekt boven alle andere bomen? Uw steentje bijgedragen aan het leven, topprestaties geleverd; rusteloos bezig geweest in vele functies; koninklijk onderscheiden geworden. Het wordt nu toch echt tijd, dat u 't er eens van gaat nemen en aan uzelf gaat denken. Dat hebt u nu wel verdiend, vindt u niet?

Op zo'n leven rust een vloek. Houden wij er wel rekening mee, dat er maar een enkel woord voor nodig is om zo'n gevloekt mens te worden?

Denken we ook nog maar eens aan Jezus' gelijkenis over een onvruchtbare vijgenboom in een wijngaard (Luk.13:6v). Ook als er mest is gelegd rondom zijn wortels, komt er na jaren

geen vrucht. Net zo min als bij vele eerste hoorders van Jezus. Hoor de doffe bijlslagen. Houw hem uit, waartoe beslaat hij ook onnut de aarde. Als u zich niet bekeert...?! Lees de vss.1-5 van Luk.13.⁴

Het komt er echt op aan, dat wij geworteld en gegrond zijn in de genade en liefde van de Heere Jezus en niet levenslang zin - en doelloos hebben geleefd. Wij leven maar een keer. Hoe heerlijk is het dan om levenslang een vruchtbaar bestaan te mogen leiden. Tot verheerlijking van onze God. Tot zegen voor anderen. Hoe onbeduidend ons leven in eigen ogen misschien ook zij.⁵ De vrucht (een leven in zelfopofferende liefde) kan voor een

⁴De afbeelding is een tekening van Eugène Burnand in Ds. J.J.,Knap, C.zn, *Glijkenissen des Heeren*; Schriftoverdenkingen; tweede deel; Nijkerk 1920.

⁵ In deze voordracht is gebruik gemaakt van 1. Gesenius' *Hebr. und Aram. Handwörterbuch*; 16e Aufl. 1915, s.v. vijgenboom (te'nah; te'nim) ; 2. Trommius' *concordantie*, s.v. vijg(enboom)3. Woordenboek ISBE = Internat. Standard Bible Encyclopedie in E-sword, s.v. fig/figtree 4. Easton Bible Dictionary (Bible Works), s.v. fig; 5. Robertson's Word Pictures in Bible Works ad teksten NT 6. E-sword (comm. M. Henri/ Keil-Delitzsch); 6. *Genesis*, uitlegging van Johannes Calvijn; uit het Latijn naar de uitgave van Baum, Cunitz en Reuss; vert.van S. O. Los; eerste deel. Middelburg 1900; 7. Hellmuth Frey, *Das Buch der Anfänge* (Kapittel 1-11 des ersten Buches Mose (serie Die Botschaft des Alten Testaments) Stuttgart 1950 8. Dr. A. van Selms, *Genesis, deel I* (serie De prediking van het Oude Testament), Nijkerk 1967. 9 Dr. C.J. Goslinga, *Richteren* in de Korte Verklaring; 4^e druk; Kampen. 10. Ds. J.J.,Knap, C.zn, *Glijkenissen des Heeren*; Schriftoverdenkingen; tweede deel; Nijkerk 1920; 11. Dr. J.H. Bavinck, *Voort wentelen de eeuwen* (gedachten over de openbaring van Johannes); Wageningen derde druk; 11. Dr. J.H. Gunning J.Hz, *Het boek der toekomst* (De openbaring van Johannes, voor de Gemeente des Heeren toegelicht); Utrecht 1900.

buitenstaander wel eens verborgen liggen onder het gebladerte. Men moet ernaar zoeken. Dan ziet men het: stille godsvrucht; kleine liefdedaden, woordjes teer en zacht....

Of zoals bij Adèle Kamm. Zij lag jarenlang ziek op bed. Wat deed zij? Zij vroeg aan een gevangenisdirecteur om namen van gevangenen. Aan hen schreef zij vervolgens brieven, rijk van inhoud, vol van onderwijs en bemoediging. Pastoraat vanaf het ziekbed. En dan gebeurde het menigmaal, dat zo'n gevangene, eenmaal ontslagen, bij haar op ziekenbezoek kwam om haar nog eens hartelijk te bedanken voor de zegen die haar liefdevolle werk had verspreid. Een zegenrijk ziek-zijn dus.